

JAKÉ JSOU ROZDÍLY V HODNOCENÍ TŘÍDNÍHO KLIMATU MEZI UČITELI A ŽÁKY ?

(výzkumné sdělení)

Karel Starý

Anotace

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda existují rozdíly ve vnímání sociálního klimatu třídy mezi učiteli a žáky druhého stupně ZŠ. Ukázalo se, že učitelé mají tendenci hodnotit klima jako celek výrazně pozitivněji než žáci. V jednotlivých oblastech sociálního klimatu tvořeného sociálními vztahy, kázní a výukou se projevily zajímavé odlišnosti. Učitelé se většinou domnívají, že prezentují učivo zajímavou formou a při výuce vytvářejí žákům kvalitní prostředí na učení. Žáci hodnotí prezentaci učiva a klid na práci podstatně hůře. Na druhou stranu učitelé projevili překvapivě dobrý vhled do sociálních vztahů mezi žáky, protože mezi jejich a žakovským hodnocením vztahů nebyly zjištěny větší rozdíly.

Klíčová slova

Sociální klima třídy, profesní rozvoj učitelů, podpora učitele žákům, sociální vztahy mezi žáky, zájem o výuku, orientace žáků na úkoly, jasnost pravidel, klid a pořádek na práci ve třídě.

ÚVOD

Výzkum sociálního klimatu byl součástí rozsáhlejšího projektu *Učíci se škola*, který s podporou rozvojového programu MŠMT ověřoval inovativní formu profesního rozvoje učitelů, jež spočívala v identifikaci vzdělávacích potřeb učitelů konkrétní školy a následných seminářích s učitelským sborem v prostředí vlastní školy.

Zjišťování sociálního klimatu ve třídách bylo hlavním nástrojem identifikace vzdělávacích potřeb. Byli jsme vedeni snahou zjistit, zda existují rozdíly mezi vnímáním klimatu školní třídy u učitelů a jejich žáků a pokud ano, v jakých oblastech jsou tyto rozdíly významné a v jakých naopak zanedbatelné. Výsledky komparace vnímání školního klimatu žáky s jejich třídním učitelem byly předány jednotlivým učitelům a při individuálních konzultacích jsme se zabývali hledáním způsobů, jak zlepšovat „vhled“ učitele do dění ve třídě. Výsledky vyhodnocené za celou školu posloužily jako diagnostický nástroj pro určení vzdělávacích potřeb, které jsme se snažili naplnit v odpoledních seminářích s učitelským sborem celé školy.

Teoretické zdroje

Zahraniční i domácí výzkumy jednoznačně identifikovaly sociální klima jako jeden z faktorů, který značně ovlivňuje studijní výsledky žáků (Reynolds; Muijs 2000, Grecmanová 2003, Čáp; Mareš 2001) a který má do jisté míry pod svou kontrolou učitel. V jednom z nedávných pedagogických výzkumů efektivity školního vyučování v Anglii (Mc Ber 2000) jsou vymezeny tři hlavní faktory ovlivňující pozitivní výsledky žáků: vyučovací dovednosti učitele, profesní charakteristiky učitele a třídní klima. Klima je zde na rozdíl od prvních dvou faktorů chápáno jako výstupní efekt výuky, který umožňuje učitelům porozumět, jak se žáci ve své třídě cítí a jak to ovlivňuje jejich motivaci k učení.

Sociální klima školní třídy je v současnosti často frekventovaný pojem, ke kterému existují různé přístupy. Námí zvolený přístup je vymezován jako *sociálně-psychologický a environmentalistický* (Mareš 1998). Objektem výzkumu je zde třída chápána jako prostředí pro učení, žáci dané třídy a učitelé, kteří v této třídě působí. U tohoto širokého pojetí klimatu výstupem není reálné klima školní třídy, ale jakási „virtuální“ realita, kterou tvoří skupinové vnímání osob, které se života třídy zúčastňují. Musíme tedy počítat s tím, že žákovský obraz klimatu třídy je objektivizován, učitelův je silně subjektivně zbarven.

Zaměřili jsme se na porovnání pohledu žáků a třídního učitele, který má do jisté míry odpovědnost za to, jaké klima ve třídě panuje a je jeho profesní povinností snažit se klima ve třídě v mezích daných možností pozitivně ovlivňovat. Učitelé, kteří byli zapojeni do výzkumu souhlasili s tím, že vyšší míra shody mezi jejich pohledem a zjištěným pohledem žáků svědčí o lepší úrovni „vhledu“ do dění ve třídě a v ideálním případě by jejich vnímání klimatu mělo být podobné vnímání žáků. Za nejpřínosnější při individuálních konzultacích považovali upozornění na ty faktory třídního klimatu, ve kterých se od pohledu žáků významně lišili.

Výzkumný problém

Základní otázka, na kterou jsme hledali odpověď: Existují významné rozdíly ve vnímání klimatu školních tříd mezi žáky a učiteli? Pokud ano, v jakých oblastech a jak jsou významné?

Hypotéza 1: Mezi vnímáním klimatu žáků 2. stupně ZŠ v různých školách neexistují významné rozdíly.

Hypotéza 2: Mezi vnímáním klimatu třídy jako celku existují významné rozdíly u žáků a třídních učitelů.

Hypotéza 3: Mezi vnímáním jednotlivých faktorů klimatu ve třídě existují významné rozdíly u žáků a třídních učitelů.

Použitou výzkumnou metodou byly posuzovací škály, které vyplňovali sami aktéři klimatu. Jako výzkumný nástroj byl použit dotazník sociálního klimatu školní třídy CES (Classroom Environment Scale) autorů E.J.Tricketta, R.H.Moose, B.J.Frasera v překladu a úpravě J.Laška a J.Mareše (Mareš 1998). Dotazník zjišťuje hodnoty šesti proměnných prostřednictvím 23 tvrzení, ke kterým se žák a učitel vyjadřuje ANO nebo NE. Jedna proměnná je složena ze tří, čtyř nebo pěti tvrzení.¹

Při zadávání dotazníku jsme se v zásadě řídili pokyny autora manuálu (Mareš 1998). Jedinou výjimkou bylo doporučení zadávat dotazník adresně. Vzhledem k charakteru práce s výstupy nebylo adresné vyplňování nutné (s výstupy se nepracovalo na úrovni jednotlivých žáků, ale pouze celých tříd). Cílem anonymního vyplňování u žáků bylo eliminovat možné obavy z postihu za vyjádření kritických postojů a dosáhnout tak vyšší reliability výsledků.

Intervenující proměnné

Dotazníky nebyly zadávány ve stejném denním čase, rozložení aprobací učitelů nebylo explicitně zjišťováno s ohledem na to, že se jednalo o zadávání na celých školách, bylo rovnoměrné rozložení aprobací u třídních učitelů pouze předpokládáno.

Předvýzkum

Předvýzkum proběhl ve 4 třídách (68 žáků a 4 učitelé) osmiletého gymnázia (sekunda, tercie, kvarta, kvinta) a soustředil se především na ověření srozumitelnosti instrukcí v dotazníku, časových nároků na vyplňování a schopnosti učitelů zadávat dotazník žákům. Na základě pozorování a následných rozhovorů se zadávajícími učiteli, byly zaznamenány občasné dotazy na smysl jednotlivých otázek a určitá nejasnost, jak odpovídat na tzv. inverzní neboli reverzní otázky (př. *Naše třída je při vyučování velmi často hlučná*). Někteří žáci si nebyli jisti, zda označením ANO vyjádří, že tvrzení platí nebo neplatí.

Některým žákům také dělalo potíže rozhodnout se pro jednu z možností ANO - NE. Za účelem usnadnění jejich rozhodování byl dotazník po předvýzkumu formálně upraven tak, že příslovce vyjadřující míru jako např. velmi často, poměrně dost, téměř stále apod. byla

¹ Anglická verze má 24 položek. ot. č. 20 nebyla v české verzi po provedené faktorové analýze zařazena (viz Mareš 1998, s.17)

vytištěna tučně, aby na sebe při opakovaném čtení a rozhodování upozornila. V samotném výzkumu se to později projevilo snížením míry otázek, které zůstaly bez odpovědi.

Výzkumný vzorek tvořilo 594 žáků 2. stupně třech základních škol a 29 třídních učitelů různých aprobací. Vzorek byl částečně stratifikován - dvě školy vyučují podle vzdělávacího programu Základní škola a jedna podle vzdělávacího programu Obecná škola. Jedna škola byla výběrová (přijímací zkoušky do 3. tříd) s rozšířenou výukou cizích jazyků. Dvě školy jsou umístěny v centru, jedna na okraji Prahy.

Sběr dat

Anonymní vyplňování dotazníků žáky umožnilo jejich zadávání třídními učiteli. Učitelé byli podrobně instruováni a jelikož měli s vyplňování vlastní zkušenost, mohli v případě nejasností žákům poradit. Vyplňování dotazníku zabralo v jednotlivých třídách čas 20 – 40 minut.

Zpracování dotazníků

Dotazníky byly kódovány ano – 3 body , ne – 1 bod, a v případě inverzního (reverzního) tvrzení obráceně ano – 1, ne – 3. V případě, že někdo zaškrtnl ano i ne nebo ponechal tvrzení bez vyjádření, použilo se kódu 2 body.

Údaje z okódovaných dotazníků byly přeneseny do tabulkového procesoru MS Excel a pomocí vzorců byly provedeny potřebné výpočty. Každá proměnná zjišťovaného klimatu se skládá ze 3, 4 nebo 5 položek dotazníku. Body za jednotlivé položky se sečetly, a tak se dospělo k celkovému počtu bodů pro jednotlivou proměnnou. Minimální počet bodů byl 3, 4 nebo 5, maximální počet byl 9, 12 nebo 15 bodů. Rozpětí jednotlivých proměnných bylo různé, tedy 3 – 9 tj. 6 bodů, 4 – 12 tj. 8 bodů nebo 5 – 15 tj. 10 bodů.

STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ

Vyhodnocení dat bylo zaměřeno na dva cíle. Prvním bylo porovnání výsledků s orientační normou vytvořenou na podobně velikém vzorku na konci 90. let pro 2. stupeň základní školy. Druhým cílem bylo porovnat vnímání klimatu učiteli a žáky.

Porovnání s normou

K porovnání byly využity orientační normy vypracované ve školním roce 1997/98 RNDr. H.Skalskou, CSc. pro jednotlivé typy škol. Norma pro druhý stupeň ZŠ byla vytvořena na základě vzorku 420 žáků ZŠ v Třebíči a v Moravských Budějovicích.

Byly vytvořeny dva typy norem (blíže viz příloha 2)

1. **percentilové normy** (aritmetický průměr bodů získaný výpočtem pro jednu proměnnou je převáděn na škálu, která má 100 dílků. Uprostřed leží 50. percentil, který představuje průměr dané proměnné. Hodnoty nad 50 jsou nadprůměrné, pod 50 podprůměrné.)

Tab. 1: Porovnání pražských škol s orientační normou moravských škol na základě percentilového pořadí

	VZTAHY		ŘÍZENÍ		VÝUKA	
	Podpora učitelů žákům	Vztahy mezi žáky	Jasnost pravidel	Klid a pořádek ve třídě	Orientace na úkoly	Zájem o výuku
Žáci pražských škol – aritm. průměr zaokrouhlený dolů	9 bodů	9 bodů	8 bodů	4 body	9 bodů	7 bodů
Percentilové pořadí	39	27	32	43	54	52

Větší odchylky od 50. percentilu mohou být způsobeny tím, že intervaly mezi dvěma percentily jsou širší na okraji škály a užší kolem středu škály. Proto jsme je porovnali také s normou na základě T-škál.

2. normy opírající se o T-škálu

Tab. 2: Porovnání pražských škol s orientační normou moravských škol na základě T-škál (Mareš 1998)

	VZTAHY		ŘÍZENÍ		VÝUKA	
	Podpora učitelů žákům	Vztahy mezi žáky	Jasnost pravidel	Klid a pořádek ve třídě	Orientace na úkoly	Zájem o výuku
T – skóre standardizované	48	45	50	48	50	52
T – skóre normalizované	47	44	45	51	51	56

Jak je patrné ze srovnání 1. a 2. tabulky, normy vypracované na základě t-škál oproti percentilovým normám vykazují menší odchylky od průměru, což je pravděpodobně způsobeno jemnějším statistickým vyhodnocením. Domníváme se, že na základě t-škál lze konstatovat, že **námi zkoumané školy se pohybují v pásmu průměru a nijak výrazně se neliší od normy.**

A. Porovnání vnímání klimatu učitelé – žáci

Výsledky šetření klimatu v jednotlivých třídách byly předány třídním učitelům. Rozdíly mezi jednotlivými učiteli byly značné vycházelo se z nich při individuálních konzultacích.

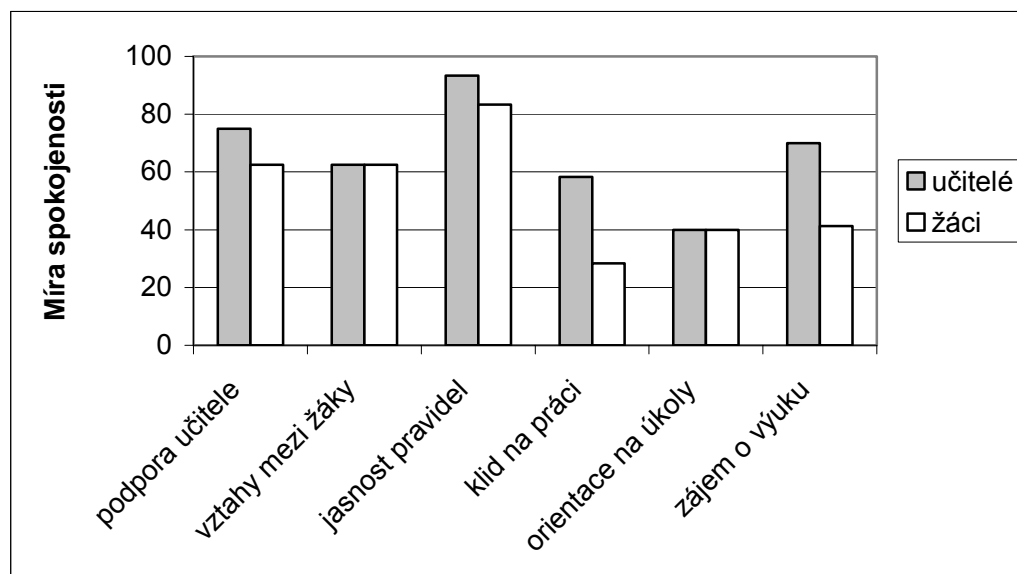
Pro vzdělávání celého učitelského sboru však byly podstatnější souborné výsledky za školu. Odchylky mezi zkoumanými školami byly naopak malé, a proto zde budeme uvádět pouze výsledky celého vzorku. Pro přehlednost budeme jednotlivé proměnné kategorizovat na:

- sociální **vztahy** ve třídě
- **řízení** (management) třídy
- vyučování a učení tj. **výuku**

Tabulka 3: Rozdíly ve vnímání klimatu mezi učiteli a žáky - aritmetický průměr bodového hodnocení

	VZTAHY		ŘÍZENÍ		VÝUKA	
	Podpora učitelů žákům	Vztahy mezi žáky	Jasnost pravidel	Klid a pořádek ve třídě	Orientace na úkoly	Zájem o výuku
Učitelé – průměr	10	9	8,6	6,5	9	9,6
Žáci – průměr	9	9	8	4,7	9	7,3
Rozdíl	1	0	0,6	1,8	0	2,3

Graf 1: Komparace vnímání klimatu učiteli a žáky²

² Hodnoty aritmetického průměru byly vzhledem k rozdílnému rozpětí bodů u různých proměnných upraveny tak že, od dolní hranice rozpětí byl odečtena dolní hranice bodů a potom byl údaj podělen setinou rozdílu maxima minima bodů, aby byly proměnné vzájemně srovnatelné. (např. průměr 10 u rozpětí 4-12 bodů: $10-4=6$; $6/0,08=75\%$)

Interpretace výsledků

1. Sociální vztahy ve třídě

U proměnné **Učitelova pomoc žákům** (ot.3,9,15,20 viz dotazník v příloze) se nabízí srovnání s nedávnými výsledky výzkumu PISA (Straková 2002) Mimo jiné z nich vyplývá, že čeští žáci hodnotí **podporu ze strany učitelů** jako nízkou. Náš výzkum tuto skutečnost do jisté míry potvrzuje.

Naopak občasná obviňování učitelů, že nemají přehled o **vztazích mezi žáky** (ot. 2,5,8,14) ve třídě a z neschopnosti rozpoznat sociálně patologické vztahy, náš výzkum překvapivě nepotvrdil. Hodnocení vztahů mezi žáky vyšla v podstatě stejná u učitelů i žáků, což lze interpretovat tak, že o tom, jaké panují ve třídě vztahy, má třídní učitel zpravidla dobrý přehled. Tento výsledek vyšel i na úrovni třídy, z čehož vyplývá, že shoda není způsobena pouhým zprůměrnováním výsledků.

2. Řízení (management) třídy

Obě proměnné byly hodnoceny žáky hůře než učiteli. **Jasnost pravidel** (ot. 6,18,23) není vysoká, ale daleko hůře dopadlo srovnání proměnné **Klid a pořádek při výuce** (ot. 11,19,22), kde se učitelé domnívají, že vytvářejí vhodné podmínky pro práci, že se daří „udržet kázeň“, ale žáci vidí realitu podstatně jinak. S následných rozhovorů s učiteli vyplynula úvaha, že se v anonymním dotazníku projeví názory těch žáků, kteří jsou s klidem na práci ve třídě nespokojeni, ale stydí se nebo bojí svůj nepopulární názor ve třídě projevit.

3. Vyučování a učení

Poměrně překvapivé bylo zjištění, že u proměnné **Orientace žáků na úkoly** (ot. 1,4,10,16,17), kterou bychom mohli charakterizovat jako proměnnou zjišťující míru úsilí, které musí žáci při výuce vynakládat, jsou odpovědi žáků a učitelů shodné. Dáme-li tuto skutečnost do souvislosti s výsledky PISA (Straková 2002), které ukázaly, že žáci hodnotí nároky ze strany učitelů jako poměrně nízké, lze na základě našeho výzkumu konstatovat, že většina učitelů je si svých nízkých nároků na žáky vědoma. Mohlo by to ukazovat na „tichou dohodu“ mezi učiteli a žáky ve smyslu: já budu mít nižší nároky, vy za to budete méně zlobit. Za alarmující považujeme výsledek v proměnné **Zájem o výuku** (ot. 7,12,13,21). Zde byly rozdíly v hodnocení mezi učiteli a žáky největší. Z našich zjištění vyplývá, že učitelé se

domnívají, že způsob jejich vyučování je pro žáky zajímavý, že žáci mají o výuku zájem, ale opak je pravdou. V této proměnné také spatřujeme největší rezervu pro možné vylepšení práce učitelů, a proto jsme semináře profesního rozvoje zaměřili na moderní vyučovací strategie, které jsou pro žáky „atraktivnější“ a zároveň přinášejí stejné nebo lepší výsledky než metody tradiční.

Závěry

Na základě výzkumných zjištění lze konstatovat, že se do značné míry potvrdila hypotéza, že mezi klimatem v různých základních školách neexistují významné rozdíly. Na otázku jaké je klima na 2. stupni ZŠ poskytují částečnou odpověď výsledky výzkumu Sociální klima v prostředí základních škol (Havlíková 2002). Přestože tento výzkum používal stejný dotazník CES a na podstatně větším vzorku škol, zaměřují se jeho výsledky většinou na srovnání klimatu ve školách s programem *Škola podporující zdraví* a klimatu ve školách bez tohoto programu. Vzhledem k tomu, že svým rozsahem se jedná o nejrozsáhlejší výzkum, nezbývá než konstatovat, že je škoda, že nebyly plně využity možnosti dospět k závěrům o sociálním klimatu v základních školách jako celku.

Výsledky našeho výzkumu potvrdily i druhou hypotézu, že mezi vnímáním klimatu třídy jako celku existují významné rozdíly u žáků a třídních učitelů. Navíc se projevilo, že **učitelé hodnotí klima ve třídách jednoznačně pozitivněji než jejich žáci**. Tento výsledek, jak konstatuje například Průcha (2002), není neobvyklý.

Třetí hypotéza je určitou **konkretizací** druhé hypotézy. Ukázalo se, že některé faktory klimatu jsou hodnoceny učiteli a žáky téměř **shodně (vztahy mezi žáky, orientace na úkoly)** jiné trochu **lépe ze strany učitelů (podpora učitele, jasnost pravidel)**, a některé dokonce **daleko pozitivněji** učiteli než žáky (**pořádek a klid na práci, zájem o výuku**). Tato zjištění považujeme za nejcennější, protože se domníváme, že poskytla důležitá východiska pro vzdělávání učitelů. Na závěr si dovolueme vyslovit doporučení pro přípravné tak i další vzdělávání učitelů, aby se více zaměřilo na takové vyučovací strategie, které budou vytvářet soustředěné a účinné prostředí pro učení a učiní výuku pro žáky zajímavější.

Literatura:

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Sociální klima v prostředí základních škol ČR (výzkumná studie). Praha : IDM MŠMT 2002.

MAREŠ, J. *Sociální klima školní třídy*. Praha : IPPP 1998.

MCBER, H. *Research into Teacher Effectiveness*. Report by Hay McBer to the Department for Education and Employment, June 2000.

PRŮCHA, J. *Učitel*. Praha : Portál 2002. ISBN 80-7178-621-7

REYNOLDS, D.; MUIJS, D. *Effective Teaching: Evidence and Practice*. London : Sage Publications Ltd. 2001.

STRAKOVÁ, J A KOL. *Vědomosti a dovednosti pro život*. Praha : UIV 2002

Příloha 1: **Dotazník klimatu školní třídy**

Nejedná se o žádný inteligenční test, ani o zkoušení vašich znalostí. Jedná se o dotazník, který zjišťuje, jaká je vaše třída. Neexistují zde dobré nebo špatné odpovědi. Budete odpovídat anonymně, abyste vám nic nebránilo svobodně projevit, co si skutečně myslíte.

Odpovězte na každou otázku. **Pokud souhlasíte** s tvrzením uvedeným v dotazníku, zakroužkujte **Ano**, pokud **nesouhlasíte**, zakroužkujte **Ne**. (Pokud se nemůžete rozhodnout, všimněte si zvýrazněného slova, které zpravidla vyjadřuje míru nebo si v duchu položte dané tvrzení jako otázku a zaškrtněte odpověď.)

Když se spletete, nebo si odpověď rozmyslíte a budete ji chtít změnit, **přeškrtněte křížkem** to, co neplatí a zakroužkujte to, co platí. (Pravý sloupec „Skóre“ slouží pro vyhodnocování, prosíme nevyplňovat!)

Uveďte nejdříve tyto základní údaje: Datum: Třída :

Škola: Jsem: Chlapec – Dívka (zakroužkujte)
Skóre

1. Žáci z naší třídy vkládají do školní práce poměrně dost úsilí, energie.	Ano -Ne	
2. Žáci se v naší třídě navzájem dobře znají, vědí o sobě dost věcí.	Ano -Ne	
3. Třídní učitel/ka s námi málokdy diskutuje o věcech, v nichž bychom potřebovali poradit, pomoci.	Ano -Ne	R
4. V naší třídě věnují žáci více času debatování o mimoškolních věcech, než debatám o učivu a učení.	Ano -Ne	R
5. Naše třída je velmi dobře organizovaná.	Ano -Ne	
6. Naší třídě byla jasně řečena pravidla, která se mají dodržovat během hodiny (při zkoušení, při písemkách atd.)	Ano -Ne	
7. Žáci v naší třídě při vyučování rádi sní, přemýšlejí o úplně jiných věcech.	Ano -Ne	R
8. Žáci z naší třídy nemají moc chuti se víc zajímat o ty druhé.	Ano -Ne	R
9. Třídní učitel/ka se nás snaží poznat hlouběji, než ostatní vyučující.	Ano -Ne	
10. Žáci z naší třídy se snaží, aby za nimi byl po hodině vidět kus práce.	Ano -Ne	
11. V naší třídě jsou žáci téměř stále potichu.	Ano -Ne	
12. V naší třídě se příliš často mění pravidla hry a pak nevíme, co se může a nemůže.	Ano -Ne	R
13. Žáci naší třídy se obvykle nemohou dočkat konce hodiny; to, co se učí je moc nezajímá.	Ano -Ne	R
14. V naší třídě se žáci mezi sebou dost kamarádí.	Ano -Ne	
15. Třídní učitel/ka se k nám chová víc kamarádsky než autoritativně.	Ano -Ne	
16. V naší třídě se žáci při vyučování příliš nenamáhají.	Ano -Ne	
17. V naší třídě se žáci při vyučování mohou dokonce i flinkat.	Ano -Ne	
18. Třídní učitel/ka nám vysvětlil/a, co se stane, když porušíme „pravidla hry“.	Ano -Ne	
19. Většina třídy dává při vyučování pozor.	Ano -Ne	
20. Třídní učitel/ka dokáže žákům, kteří mají nějaké problémy, skutečně pomoci.	Ano -Ne	
21. Naše třída je spíš zábavným prostředím, než místem, kde se člověk něčemu naučí.	Ano -Ne	R
22. Naše třída je při vyučování velmi často hlučná.	Ano -Ne	R
23. Třídní učitel nám jasně řekl/a, za jakých podmínek s ním (ní) budeme dobře vycházet.	Ano -Ne	

Děkujeme za vyplnění!

Příloha 2:

Tabulka orientačních norem pro ZŠ (Mareš 1998)

	Podpora		Vztahy		Jasnost		Klid		Orientace		Zájem	
	skór	hodn	skór	hodn	skór	hodn	skór	hodn	skór	hodn	skór	hodn
P E R C E N T I L	12	81	12	82	9	66	9	94	15	98	12	97
	11	63	11	63	8	32	8	87	14	96	11	93
	10	51	10	45	7	23	7	79	13	90	10	85
	9	39	9	27	6	14	6	71	12	84	9	78
	8	30	8	17	5	10	5	57	11	75	8	65
	7	21	7	8	4	5	4	43	10	65	7	52
	6	14	6	5	3	3	3	21	9	54	6	34
	5	7	5	3					8	43	5	17
	4	4	4	1					7	28	4	8
									6	14		
								5	7			
S T A N D. T- S K O	12	60	12	60	9	56	9	69	15	72	12	71
	11	56	11	55	8	50	8	64	14	68	11	67
	10	52	10	50	7	44	7	60	13	65	10	62
	9	48	9	45	6	38	6	55	12	61	9	58
	8	45	8	35	5	33	5	50	11	57	8	53
	7	41	7	30	4	27	4	45	10	54	7	49
	6	37	6	25	3	21	3	41	9	50	6	45
	5	33	5	20					8	46	5	40
	4	29	4						7	43	4	36
									6	39		
								5	36			
N O R M. T- S K O R	12	59	12	59	9	54	9	65	15	70	12	68
	11	53	11	53	8	45	8	61	14	67	11	65
	10	50	10	49	7	43	7	58	13	63	10	61
	9	47	9	44	6	39	6	56	12	60	9	58
	8	45	8	41	5	37	5	2	11	57	8	54
	7	42	7	36	4	34	4	48	10	54	7	51
	6	39	6	34	3	30	3	42	9	51	6	46
	5	35	5	31					8	48	5	40
	4	32	4	28					7	44	4	36
									6	39		
								5	35			